

FIII LUCEAFĂRULUI

LUMI EMINESCIENE LA LAWRENCE ȘI ELIADE

George ANCA

Abstract

Profaning Mircea Eliade in a world that is not his creates him avatars in the real countless realms that he congregated especially literary in Bucharest, on Mântuleasa, on Midsummer Day. The study speaks about some occasions in India or somewhere else that made Romania to be named Eminescu – Eliade. We talk about Eliade's eminescian worlds and Eminescu's preeliadian worlds.

„Ca un luceafăr...”

„Lumea iese din scenă”.

Din școală, ne urmăresc ultimele cuvinte ale luceafărului-geniu - „în lume mea mă simt / Nemuritor și rece”. Din prima poezie publicată, din prima strofă aflasem că „se stinse un luceafăr”, Aron Pumnul. Citim într-un manuscris: „Un luceafăr, un luceafăr/.../ În viața-mi de-ntuneric/.../ cu brațele-amândouă cătră dânsa mă îndrept”. Dimitrie Vatamaniuc numără 19 subvariante la varianta (... după model german) *Iar când voi fi pământ*, printre care:

Luceferi în cetini
Luceferi pe veci
Luceferi dulci pe lac
Luceferi ce apar
Luceferi blând răsar
Luceferi blânzi ce rar
Se strecură-n cetini
Luceferi ce s-aprind
Luceferi mari de foc
Luceferii de foc

Întrebat, pe e-mail, de la Universitatea din Târgu-Mureș, ce titlu are comunicarea mea, am răspuns, din Washington Convention Center: *Lumile lui Mircea Eliade* (literatura vs știință?). Am precizat, după câteva momente: *Lumile eminesciene ale lui Eliade* (românești, luceferi?). Cititor, în India, al lui D.H. Lawrence, mi-am amintit de morning star - Quetzalcoatl, din *Plumed Serpent* și am început să pregătesc un paper cu titlul (intenție) : *Lumi eminesciene la Eliade și Lawrence* (luceafăr). Îmi argumentam, cumva gen critical fiction, legătura dintre cei trei, destul de ilustrabilă în ce-i privește pe români. Pentru traducătorul în românește al *Revoltei în deșert* a colonelului Lawrence (și cu un articol despre geniul personajului interpretat, mai târziu, în film de Peter O'Toole), ar putea scandaliza tăcerea asupra scriitorului afin D. H. Lawrence, și totuși, încă în *Șantier*, Eliade evocă: „La Uttarapara, zemindarul mă primește iarăși în biblioteca lui magnifică, și îmi arată ultimele achiziții, printre care și *Lady Chatterley's Lover*”. D. H. Lawrence, se vedea, într-o scrisoare,

„queer and desolate in my soul - like Ovide in Thrace” (starea o transferă și unui personaj feminin de roman). Și fără a substitui pe Ovidiu lui Eminescu, tema independentă a luceafărului (și apocalipsului?) se oferea ca un subiect tentant. S-a spus, de altfel, că Ovidiu este „un D.H. Lawrence al antichității”

Cum se întâlnesc lumile celor trei? Eliade vorbește de Brahma locas comparabile subînțeles lumilor eminesciene, Lawrence își asumă cosmosul (chiar „împreună” cu Eminescu).

O călătorie prin lumea lumilor lui Eminescu n-are, probabil, sfârșit, continuându-se până și în „tăcerea”-deconstruire pecetluită pe creația lui mai cu seamă în postmodernism. Poetul nostru împărtășește „damnarea” cu Ovidiu, Eliade, Lawrence. Înainte de a privi luceafărul fiecăruia, ne amintim din universul de formulări-lume eminesciene:

Fără națiunea mea nu e lume

Mundus sensibilis și inteligibilis – Mundus phaenomenon, mundus noumenon

Să ne închipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte

ARBORE

... Adeseori m-adâncesc în noaptea acestui suflet bătrân și rece, în marea lui cea adâncă și întinsă... căci alta-i lumea ce-o vezi cu ochii – și aceea tristă, și alta-i lumea ce-o vezi în oglinda speranței și în visul cel frumos al trecutului – și aceea-i frumoasă... alta-i fundul cel amar al mării, alta-i fața apei cea lucie. Adeseori iau de la basmu, de la păzitorul cel posomorât al trecutului, cheile lui de aur și deschid porțile inimii mele. Adeseori, în sufletul meu, întorc înapoi roata cea uriașă a timpului cu codrii să-i de secolii, cu popoarele sale... Cu creștinătatea și Păgânătatea sa... Într-un loc îmi place să opresc roata... să privesc cu tot estasl lumea ce se-ntinde înaintea ochilor! Lumea... Roma! Roma, coroana de marmură a pământului, cu împărații ei mari ca Dumnezeii seninului. // Pe tronuri cu trepte multe, îmbrăcați în aur, fruntea lor încinsă cu luceferi, privesc la lumea îngenuncheată la picioarele lor. (*Ștefan cel Tânăr*)

Și inima-i bătrână din nou o mai inspiră,
De cugetă lumi nouă – cum cugetă o liră

Mira, Doamna lumii, ar fi încă femeie, și eu vreau ca iubita sufletului meu să fie o zeitate, să domnească peste mult mai mult – adică peste inima mea. Inima mea, acest pustiu nemărginit populat de urmele durerii, de lumile palide ale trecutului, tu ai înflorit-o cu zânele răsânde ale viitorurilor. /.../ tu nu știi că bățile astei inimi sunt orologiul după care se-ndreaptă o lume, lume necunoscută, a cărei Dumnezeu sunt eu – bățile astei inimi sunt destinul unei lumi – la tremurul ei tremură lumea – la zâmbetul ei se-nsenină pustuirile sale – și când orariul stă – timpul stă – timpul neci nu mai există căci se topește-n vecinicie și lumile inimei mele s-a stins//ca o clipă. (*Mira*)

Minunați ginii ai pământului cari luciți în fier, cari pâlpâiți flăcări, cari zvâcniți în inima omenească, cu voi vreau să înving lumea.

Sălbatec fulger răscolat împotriva lumilor și esilat de univers în spăimânta lui într-un veșted corp de om.

Văd caosul că este al lumilor săcrii,
Că sori mai pâlpâi – roșii gigantice făclii –
Și-apoi se sting. Nimicul liniștii se întinde
Pe spații deșarte, pe lumile murinde (*Mureșanu*)

Și ce nu se pun de-i cer trei luceferi de pe cer

O, Adonai! al cărui gând e lumea

Muzica sferelor: Seraphi adoară
Inima lumilor ce-o înconjoară

Ah! îmi împlă ades prin gând
O cântare veche.
Parcă-mi țiuie-aiurind
Dulce în ureche:
Lume, lume și iar lume!

Ca un lucefăr am trecut prin lume

(Citatele sunt extrase din: Eminescu *Opere*, vol. I-V, Ediție îngrijită de D. Vatamaniuc, Univers enciclopedic, București, 1999)

Lumi eminesciene ritmează Mircea Eliade în *Secretul doctorului Honigberger* – „Este o lume nouă, dar rămâne totuși o lume ... lumea spectrală... lumea supranormală... lumea noastră... zborul lui Buddha... zborul însemnă, în limbajul simbolic și secret, capacitatea omului de a transcende lumea simțurilor și, deci, de a avea acces în lumile nevăzute... lumea întregă, în totalitatea ei, o vedea – ca să citez din manuscrisul lui – ’cu totul contrarie decât pare unui om în stare de veghe’ ... lumea celaltă... lumea cunoscută-n extaz, ’cu totul contradictorie celei pe care o vedem cu ochii trupului’ ... ’noua viziune pe care o dobândește inițiatul prin acest och’ nu are nimic de a face cu lumea formelor și a iluziilor, ci se referă exclusiv la lumea spirituală, adică are acces la niveluri suprasensibile”.

„Lucifer e în deplină libertate numai în Răsărit” (*Meditație asupra arderii Catedralelor*).

Din lumile lui D.H. Lawrence: „Vrem să scăpăm de ’universul’ nostru mic, înghesuit și mașinal, și să revenim la marele cosmos însuflețit al păgânilor ’neluminați’ ”... „Suntem una cu cosmosul”... „ ’lumea’ se sprijină pe cifra doisprezece, numărul doisprezece este esențial pentru tipul de cosmos stabilit. Ciclurile evoluează sprijinindu-se pe cifra șapte”. „Lucefărul de dimineață a fost întotdeauna un zeu, de când au început să existe zei. Însă atunci când cultul zeilor muribunzi și renăscuți a devenit frecvent în toată lumea veche, cam în jurul anului 600 e.n., el a ajuns să-l simbolizeze pe zeul cel nou fiindcă domnește în amurg, între zi și noapte, și din același motiv se presupune că este stăpânul ambelor și stă în toată strălucirea cu un picior pe întinderea nopții și cu celălalt pe lumea zilei, cu un picior pe mare și cu celălalt pe uscat. Știm că noaptea era o formă a aburilor sau a șuvoaielor” (*Apocalipsul*, Holding Reporter, 1993, traducere de Radu Paraschivescu). *Apokalypto*, filmul lui Mel Gibson din 2006, relansează zeul aztec Popol Vuh, sfârșitul lumii fiind programat pentru 21 decembrie 2012.

Domnișoara Christina

Motto-ul din poemul filosofic *Queen Mab* de Shelley (altfel nelipsit de „luceafăr” – „And Vesper’s image on the western main/Is beautiful still”, canto IV; ori, în *The Revolt of Islam*, XXVI: „A blood-red Comet and the Morning star/Mingling their beams in combat) ales de Eliade pentru romanul său *Domnișoara Christina* – spre deosebire de cel în bengali la *Maytreji* – nu pare direct legat, aici, de povestea răsturnată a Luceafărului eminescian. Totuși, „The perfect semblance of its bodily frame” este ceea ce caută mai orice personaj eliadian, mai orice bărbat iubind câte două femei, una reală, alta ideală, fie și strigoaică. „Nu i-au mai găsit corpul să i-l îngroape/.../ oamenii spun că s-a făcut strigoi/...am să străpung inima strigoiului”. „Și totuși, din bezna dezgustului, se împlânta tot mai adânc otrava atât de dulce a așteptării; dezmierdări cum nici în vis.../ ’Nu mai vreau să fiu în vis, îi continuă domnișoara Christina gândul. Nu mai vreau să fiu rece și nemuritoare.”

Avatar feminin al Luceafărului, Christina preia replicile fetei de împărat (de la prima, la ultima întâlnire), în atmosferă insinuându-se autoral și o stanță de rol feminin din *Strigoii*:

„Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde”

„Arald, nu vrei pe sânu-mi tu fruntea să o culci?
Tu, zeu cu ochii negri... O, ce frumoși ochi ai...
Las’ să-ți înlănțui gâtul cu părul meu bălai...
Viața, tinerețea mi-ai prefăcut-o-n rai –
Las’ să mă uit în ochii-ți ucizători de dulci!”

Ritualul luceafărului – ca și al *Șarpelui* (în romanul cu acest titlu) – are ceva de operă, de înscenare epistemică, la nivel de arii poetice (anti)macabre, început snob-boierește cu lectura în franceză, din carte – ...„Je pourrais pour ton sang t’abandonner ma vie/Et mon ame” – pentru a suprapune, din memorie, în delir, *Luceafărul*, până la strofa de mai sus, „Mă dor de...”, „cele mai frumoase versuri din *Luceafărul*”. Recitalul în transă al doamnei Moscu este partea luminoasă din vraja de roman erotic-thanatic al destrigoirii.

The Plumed Serpent

În *The Plumed Serpent*, D. H. Lawrence rescrie mitul lui Quetzalcoatl, șarpele cu pene care unește cerul cu pământul, moartea cu învierea în chip de luceafăr.
„Then the drum began softly to beat, as if of itself. And a man began to sing, in a small voice:

The Lord of the Morning Star
Stood between the day and the night:
As a bird that lifts its wings, and stands
With the bright wing on the right
And the wing of the dark on the left,
The Dawn Star stood into sight. /.../

‘Listen!’ said Ramon in the stillness. ‘We will be masters among men, and lords among men. But lords of men and masters of men we will not be. Listen! We are lords of the

night. Lords of the day and night. Sons of the Morning Star, sons of the Evening Star. Men of the Morning and the Evening Star.

‘We are not lords of men: how can men make us lords? Nor are we masters of men, for men are not worth it.

‘But I am the Morning and the Evening Star, and lord of the day and the night. By the power that is put in my left hand, and the power that I grasp in my right, I am lord of the two ways.

‘And my flower on earth is the jasmine flower, and in heaven the flower Hesperus.’

Ceyx și Daedalion

Lucifer creștin - deși însuși Cristos s-a văzut ca luceafăr - este mai adesea luat drept Satana, de Dante, Milton, Goethe. Diferit, Shelley îl laudă pe Dante ca „the Lucifer of his age”. Ca exilat, Eliade preferă pe Dante lui Ovidiu, iar Lawrence se simte Ovidiu și crede luceafărului mexican. Păgânismul, cosmismul, erotismul, genialismul, ritualismul par elemente comune luceafărului la Eminescu, Lawrence, Eliade. Mai nimic din Satana miltonic. Eos, Usha, Quetzalcoatl generează continuu parcă o lucherferie antiapocaliptică față de luceferismul satanic în vogă.

În antichitate, Hesiod, Homer, Virgiliu, Ovidiu, Seneca plătesc tribut lui Eosphoros- Lucifer. Ovidiu creează genealogia mito-tragică a lui Lucifer în *Metamorphoses*, pe care o reîntâlnim în modernitate, inclusiv în contextul prezentului colaj comparatist.

Keyx domnea în Trachina fără vărsare de sânge și pe fața împărătească purta strălucirea tatălui său, chiar dacă atunci, când Peleus, fratricidul, venise să-i ceară adăpost, el plângea cu durere pierderea propriului său frate, Daedalion, acesta metamorfozat în erete când se aruncase de pe o stâncă pentru că Diana, jignită, îi ucisese cu o săgeată fiica, pe frumoasa Chione. Keyx , pe cărarea păcii, și Daedalion, războinicul, erau fiii steii care trezește zorii (Eosphoros/Lucifer) și părăsește ultimul cerul. (*Metamorphoses*, 11.270).

Neînduplecat pornind pe mare, nu pe uscat, să consulte oracole, Keyx îi spune soției sale atât de iubită Alcyone: Ard cu lucirea tatălui meu în jurământ, dacă îmi îngăduie Fata (Moirai, Fates) mă voi întoarce până ce luna să-și umple de două ori orbita. (*Metamorphoses*, 11.42).

Corabia fiindu-i distrusă de furtună, cu mâna ce odată a purtat sceptrul, Ceyx se prinde de o scândură, cerând în zadar ajutor de la tatăl soției sale, Aiolos/Eol, și de la propriul tată, Eosphoros/Lucifer. Un val negru îl îneacă în timp ce el o tot cheamă pe Alcyone. Tatăl său, acel Lucifer de ziuă, arăta stins și ascuns, neputând părăsi cerurile, își învâluia fața îndurerată într-un acoperământ des de nori plângători. (*Metamorphoses*, 11.452). Din grație divină, cei doi soți sunt prefăcuți în păsări (alcioni – poate pescăruși, poate albatroși; cf. Ovidiu, *Metamorfoze*, 1972, traducere de David Popescu)

Lucifer ne întâmpină peste tot în cărțile (liberi) lui Ovidiu:

Metamorphoses:

Lucifer et caeli statione novissimus exit. (II)

quanto splendidior quam cetera sidera fulget
Lucifer, et quanto quam Lucifer aurea Phoebe (II)
dum Lucifer ignes (IV)

Lucifer ortus erat (IV)
Lucifero cadit Eurus (VIII)
Quae dum Lucifero genitus miracula narrat (IX)

Ars amatoria:
Roscida luciferos cum dea iungit equos

Tristia :
Lucifer ortus erat. (I)
Lucifer albus equo!(III)
Lucifer amborum natalibus affuit idem (III)

Ex Ponto:
qualis ab Eois Lucifer ortus aquis (II)

Fasti:
non habet officii Lucifer omnis idem. (I)

Quintus ab aequoreis nitidum iubar extulit undis
Lucifer, et primi tempora veris erunt. (II.)

nec tamen haec ultra, quam tot de mense supersint
Luciferi, quot habent carmina nostra pedes. (Fasti, II, 567-568)

Restat ut inveniam quare toga libera detur
Lucifero pueris, candide Bacche, tuo (III)

Tres ubi Luciferos veniens praemiserit Eos,
tempora nocturnis aequa diurna feres. (III)

Sed iam praeteritas quartus tibi Lucifer Idus
respicit; hac Hyades Dorida nocte tenent. (IV)

Lucifero praeveniente, dies? (V)

muneris est tempus qui Nonas Lucifer ante est (VI)

et vigil Eois Lucifer exit aquis (VI)

Lucifero subeunte Lares delubra tulerunt (VI)
Heroides:
iam noviens erat orta soror pulcherrima Phoebi
et nova luciferos Luna movebat equos; (XI)

ut tibi luciferas adferat illa manus? (XX)
praevious Aurorae Lucifer ortus erat; (XVII)

ut tibi luciferas adferat illa manus? (Heroides XX)

Arundhati

Cătălina-Kate-Christina iubesc până la identificare avatarică luceafărul blând și atotputernic în dedublarea sa cosmic-erotică. Prin 1980, când Eliade a salutat (într-o scrisoare către noi) versiunea sanscrită a Luceafărului eminescian, Dyviagraha, de Urmila Rani Trikha, va fi avut în minte personajul său Domnișoara Christina, - ...avatara divyagraha ... - dar poate și pe divina Arundhati, întruchipare a luceafărului vedic și a șarpelui spiral kundalini, soție ideală - a lui Vashista - invocată de Sita în Ramayana lui Valmiki.

La D.H. Lawrence, Kate se abandonează luceafărului dincolo de lumea tauromahic-militară, dincolo de bine și de rău, în rol de Malintzi:

„So, when she thought of him and his soldiers, tales of swift cruelty she had heard of him: when she remembered his stabbing the three helpless peons, she thought: Why should I judge him? He is of the gods. And when he comes to me he lays his pure, quick flame to mine, and every time I am a young girl again, and every time he takes the flower of my virginity, and I his. It leaves me insouciant like a young girl. What do I care if he kills people? His flame is young and clean. He is Huitzilopochtli, and I am Malintzi. What do I care, what Cipriano Viedma does or doesn't do? Or even what Kate Leslie does or doesn't do!” (The Plumed Serpent, XXV)

Între Roma și Tomis, între cer și pământ, între Trachina și Tracia, glasul alcionilor, fii ai luceafărului ubicuu și etern, îngână pe Ovidiu. După cum indienii Pawnee se știu născuți de fiica luceafărului de dimineață masculin (Marte) și a luceafărului de seară (Venus).

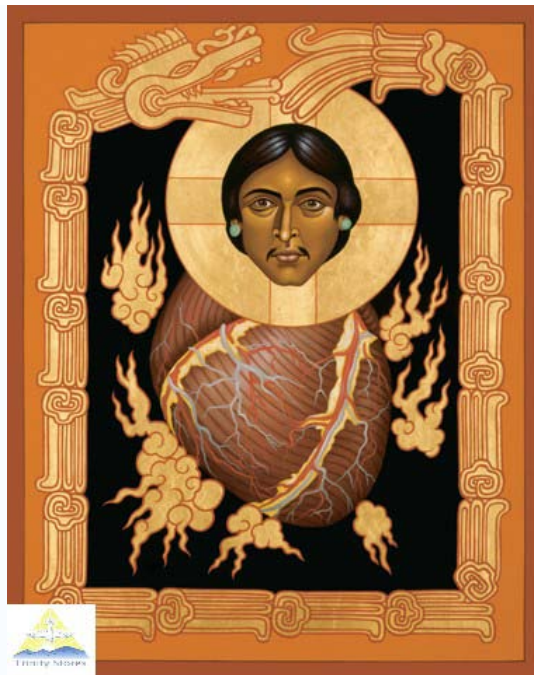
Plecarea în lume, cu iubita, are, pentru Cătălin, un tâlc momentan antipărintesc și anti-luceafăr:

Vom pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi.

(Eminescu, *Luceafărul*)

Quetzalcoatl

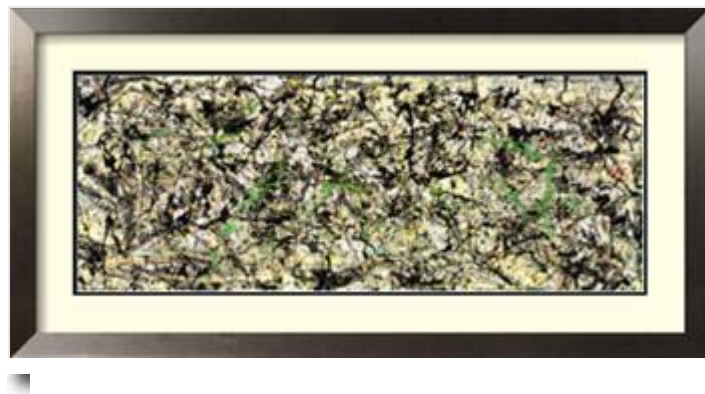
Hristos-Quetzalcoatl

Quetzalcoatl as depicted in the [Codex Telleriano-Remensis](#).

Lucifer by Jackson Pollock

St. Michael Slays Lucifer by Michael Shav

Crocosmia „Lucifer”

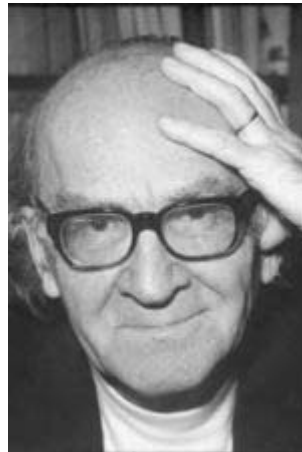
Statuia lui Ovidiu din Constanța, executată în 1887 de sculptorul italian Ettore Ferrari. O replică identică se află din 1925 la Sulmona

Mihai Eminescu de Gheorghe Anghel

The statue shows Lawrence holding a blue gentian flower, which was chosen from his poem Bavarian Gentians.

Mircea Eliade